

Ian Hutchby: *Conversation and Technology. From the Telephone to the Internet*, Cambridge: Polity, 2001, 221 sider.

Medierne er fulde af menneskers konversation, og samtaler udgør ikke blot indholdet i stadig flere mediegenerer fra radioens »phone-ins« over tv's »talkshows« til Internettets »chat«, men er også et centralt element i forståelsen af mediernes kulturelle karakter. Medieforskeren Paddy Scannell har således peget på, hvorledes radio og tv's »kommunikative etos« på afgørende vis er præget af konversationsens høflighedskodeks, hvilket bidrager til disse mediers moderne og demokratiske natur (se *MedieKultur* nr. 22), og diskursteoretikeren Norman Fairclough taler om konversationsliggørelsen af den offentlige (medie)kommunikation som et helt centralt kendetegn ved offentlighedens forandring. Samtalen – og ikke mindst den selskabelige samtale mellem almindelige mennesker – har i forlængelse af disse og mange andre studier fået opskrevet sin normative demokratiske værdi i en sådan grad, at den amerikanske medieforsker Michael Schudson har følt sig nødsaget til at tale med store bogstaver og proklamere, at »samtalen ikke er demokratiets sjæl« (se *MedieKultur* nr. 33).

Trods den megen fokus på samtale, har den sproganalytiske disciplin, der har samtale som sit speciale, konversationsanalysen, paradoksalt nok været noget fraværende i denne analytiske beskæftigelse. Social interaktionisme, diskursanalyse, kvalitativ interviewanalyse m.m. har været trukket ind som hjælpedisciplin i analysen af mediesamtaler, men egentlig – hardcore – konversationsanalyse har der været få eksempler på. Med Ian Hutchbys bog *Conversation and Technology* er der blevet rådet noget bod på denne mangel. Hutchby har tidligere skrevet en lærebog i konversationsanalyse (sammen med R. Wooffitt: *Conversation Analysis*, 1998), og en monografi om *Confrontation Talk* i radioprogrammer (1996). Som en af de få inden for denne sprogvidenskabelige disciplin har han specialiseret sig i analyse af mediebaserede samtaler, og hans arbejde bliver ikke mindre interessant af, at han samtidig reflekterer teoretisk over forskelle og ligheder mellem medie- og ansigt-til-ansigt baserede samtaler samt diskuterer teknologiens betydning for forandringer i kommunikationsformerne.

I indledningen til *Conversation and Technology* peger han på, at »vi kan lære mere om den menneskelige kommunikations natur ved at observere, hvordan den påvirkes af teknologi, og

tilsvarende kan vi lære mere om kommunikationsteknologiernes sociale natur ved at reflektere over, hvorledes de både er afhængige af og transformerer basale menneskelige kommunikationsmønstre« (s. 3). Han noterer i den sammenhæng, at konversationsanalysen af praktisk-metodiske årsager ofte har taget afsæt i båndoptagelser af telefonsamtaler, da man her havde at gøre med samtaleforløb, der lod sig analysere uden at tage hensyn til non-verbale sider af kommunikationen. Men i sådanne analyser har man sjældent reflekteret, hvilken forskel medieteknologien gjorde i forhold til en »ren« ansigt-til-ansigt baseret kommunikation. Hans ærinde er ikke at foretage normative kategoriseringer om ansigt-til-ansigts kommunikationens fortrin eller ægthed endside demokratiske potentialer sammenlignet med mediefremmede samtaler. I stedet er formålet at levere en detaljeret beskrivelse af de forandringer i den observerbare kommunikative adfærd, som medieteknologierne fører med sig.

Ian Hutchbys forståelse af medieteknologiernes betydning for samtalerens struktur og forløb er inspireret af J. J. Gibsons økologiske perceptionspsykologi og hans begreb om »affordances«, der desværre ikke så let lader sig oversætte til dansk. Ved »affordances« forstås de handlemuligheder, som en given genstand tilbyder forskellige aktører. For nogle dyr vil bladene på en plante tilbyde en skyggefuld plads, for andre vil de udgøre et måltid mad; men bladenes form og substans sætter samtidig nogle begrænsninger på brugen. På samme måde vil en given kommunikationsteknologi invitere til forskellige handlinger, som dens materielle egenskaber muliggør. Disse handlemuligheder kan være forskellige afhængige af den konkrete situation og de specifikke aktører og deres intentioner, og som sådan er en teknologi åben over for brugerens fortolkning og brugsperspektiv. En kommunikationsteknologi udgør imidlertid ikke kun en vifte af muligheder, men tillige et sæt af begrænsninger. Teknologien udgør en materialitet, hvis egenskaber ikke tillader alle former for kommunikativ interaktion med brugeren, men netop afgrænser et sæt af mere eller mindre oplagte brugsformer, ligesom den virker strukturerende ind på kommunikationen. En given teknologisk kommunikative »affordances« er både muligheds-skabende, begrænsende og strukturerende for interaktionen.

Med denne begrebsliggørelse af medieteknologiens betydning forsøger Hutchby at placere sig i en »tredje« position mellem på den ende side et

teknologideterministisk perspektiv, der opfatter medierne som altstrukturerende for kommunikationen, og på den anden side et radikalt socialkonstruktivistisk perspektiv, der ser brugerens meningstilskrivning af medieteknologien som den afgørende faktor, og som principielt opfatter mulighederne for situationsbestemt brug som uendelige: hvad en given teknologi betyder, er i første og sidste instans et resultat af et socialt symboliseringsarbejde præget af den givne kontekst. Hutchby er enig med socialkonstruktivismen i, at der i udviklingen af en teknologi indgår vigtige sociale betydninger, som afspejles i teknologiens design, funktionalitet osv. Men omvendt insisterer han på, at en teknologis betydning for de faktiske brugere ikke bestemmes af deres frie fortolkning af teknologien, men derimod skabes gennem deres praktiske og funktionelle omgang med den. Det er i dette grundlæggende pragmatiske perspektiv, at man kan aflæse medieteknologiens betydning, idet kommunikationen på afgørende vis formes af og tilpasses til teknologierne og deres »affordances«.

Ian Hutchbys hovedærinde er ikke af teoretisk karakter, men derimod gennem detaljeret empirisk analyse at vise, hvorledes forskellige medieteknologier påvirker samtalen mellem mennesker indbyrdes og mellem mennesker og maskiner. Som konversationsanalytiker opfatter han ikke samtale som en transmission af information, men derimod som en social interaktion, hvor deltagerne indbyrdes samarbejder om gennemførelse af kommunikationen blandt andet ud fra en række normative regler om åbning af samtale, turtagning, afslutning m.m. Styrken ved konversationsanalysen er dens stærke empiriske grounding: med afsæt i de observerbare kommunikative træk mellem aktørerne belyses mål og strategier blandt de deltagende.

I analysen af telefonens betydning påviser han blandt andet, hvorledes telefonen påvirker samtalsens organisering i forhold til gensidig bekræftelse af deltagerens identitet og fremlæggelse af motiver til samtale. Den person, der ringer op, har udspillet og en basal styrende rolle i en telefonsamtale, men skal samtidig retfærdiggøre sine bevæggrunde til opkaldet. Åbningen af en telefonsamtale vil sædvanligvis bestå af fire sekvenser: opkald-svar; identifikation/genkendelse; hilsener; og indledende forespørgsler. Dette kan selvfølgelig varieres og fraviges; men det interessante er, at man kan fastlægge grundstrukturer, som blandt andet er afledt af teknologiens »affordances«. Te-

lefonen giver mulighed for intimitet *over* afstand; trods fysisk afstand er man tæt på sin modtager. Hutchby peger tillige på, at telefonens intimitet også er kendetegnet ved at være en intimitet *på* afstand; man er intim på en anden måde end i en ansigt-til-ansigt relation, netop på grund af den faktiske afstand.

I bogen kapitler analyseres nyere medieteknologier som videotelefon, computerekspertsystemer, chat på Internettet m.m., og han kommer her med mange interessante iagttagelser og pointer. Han peger eksempelvis på, hvorledes samtaler over videotelefonanlæg ofte løber ind i problemer; ikke så meget på grund af teknikken, men som følge af at normative strukturer for menneskelig interaktion og samtale ofte kommer i konflikt med teknologiens mulighed for at observere hinanden. I analysen af chat-samtaler viser han, hvorledes teknologien i kraft af muligheden for flere samtidige samtaler mellem mange mennesker ændrer på de normative regler for interaktionen, ligesom muligheden for anonymitet betyder, at tvetydigheder i højere grad bliver tilladte.

I sin konklusion sammenfatter han sin teoretiske ambition som en »'tilbagevendende til virkeligheden': en accept af at selvom vores fortolkninger og brug af teknologiske artefakter er vigtige, kontingente og variable, så er de på analysérbare måder begrænset af den række af »affordances«, som bestemte artefakter besidder i kraft af deres materialitet« (s. 193). Set i dette lys opfatter han kommunikationsteknologier som noget, der »hverken skal ses i kraft af deres 'fortolkende tekstlige' egenskaber eller af deres »essentielle tekniske' egenskaber, men i kraft af deres »affordances«. I min fortolkning er »affordances« funktionelle aspekter, der ikke determinerer, men rammesætter mulighederne for aktørers handlen i forhold til et objekt« (s. 194).

Bogens styrke ligger i dens solide metodiske fundering, der kombineret med teoretisk refleksion formår at demonstrere, hvorledes man empirisk kan analysere og dokumentere specifikke forandringer i samtalestrukturer i kraft af kommunikationsteknologiers forskellige egenskaber. Den til tider særdeles nærsynede analyse af forskellige turtagningssekvenser leverer vitterligt en ny indsigt i, hvorledes samtalestrukturer på mikroplan forandres i kraft af teknologiernes mellemkomst.

Den ganske eksklusive brug af konversationsanalysen som metode er samtidig bogen svaghed. Man savner dels en inddragelse af bredere kommu-

nikations- og medieteorier i de mere begrebsmæssige refleksioner. Her har Hutchby åbenlyst mere interesse i at diskutere med og polemisere mod konversationsanalytiske positioner end at forsøge at relatere konversationsanalysens teori og metode til medieforskningens efterhånden ganske vidtfavnende palette af teorier og metoder. Dels savner man en vilje til at foretage lidt mere dristige generaliseringer, end tilfældet er. Målt med konversationsanalysens alen er Hutchby sikkert en frimodig generalist, men set i forhold til gængs medievidenskabelig analyse er han undertiden præget af en næsten puritansk uvilje mod at foretage perspektivering og generaliseringer, som ikke kan gives detaljeret empirisk belæg i observerbare talehandlinger. Som sådan er han solidt plantet i konversationsanalysens etnometodologiske og mikrosociologiske udgangspunkt, hvor »groundingen« af analysen er både alfa og omega.

Tilbage står, at denne bog sammen med Hutchbys øvrige arbejder afspejler en stor indsats for både at udvikle en metode, der har vist sin berettigelse i analysen af ansigt-til-ansigt kommunikation, til også at omfatte mediebaseret kommunikation, og at påvise hvorledes teknologi på afgørende vis bidrager til den menneskelige interaktions forandring på mikroplanet. Som sådan er Ian Hutchbys bog både en invitation til metodisk at opkvalificere den medievidenskabelige analyse af samtaler og et indlæg i diskussionen om forholdet mellem teknologi, kommunikation og samfund. Den være hermed anbefalet.

*Stig Hjarvard, professor
Film- & Medievidenskab
Københavns Universitet*

Vanni Tjernström, *Europa norrifrån, akademisk afhandling, Institutionen för kultur och medier, Umeå universitet, 2001, 514 sider med bilag.*

»Har det i nordiska dagstidningar uppstått en europeisk agenda i tillägg till den nationella politiska debatten?« (s.4) Dette er kort fortalt spørgsmålet, Vanni Tjernström søger at besvare i sin omfattende afhandling om europæisk politisk kommunikation i fire nordiske dagblade; *Politiken* (Danmark), *Hufvudstadsbladet* (Finland), *Aftenposten* (Norge) og *Dagens Nyheter* (Sverige). Og

Tjernström har udmærkede forudsætninger for at besvare sit spørgsmål. Fra 1976 til 1990 var hun informationssekretær for den svenske delegation i Nordisk Råd. Fra 1990 og fremefter har hun delt sin tid mellem freelance skrivning fra Bruxelles og forskning. Kendskabet til såvel nordiske, som europæiske forhold burde derfor være i top.

Baggrunden for Tjernströms spørgsmål er EU's stigende politiske betydning set i forhold til EU's manglende folkelige gennemslagskraft. Skal EU sikres en folkelig forankring, kan dette kun ske gennem udviklingen af en europæisk offentlighed. »En europæisk offentlighed [...] som [...] bara fungera genom mediernas förmedling.« (s. 13).

Teoretisk har afhandlingen således et normativt Habermas inspireret udgangspunkt, hvor »nyhetsmedierna är centrala för medborgarnas möjlighet att delta i det politiska liv även i fråga om transnational politik.« (s. 31). Det øvrige teoretiske tankegods består især af komparativ politisk kommunikation (Blumer & Gurevitch, 1975, 1990) samt begreberne 'framing' og 'news domestication'. Tanken om journalistisk 'framing' stammer som bekendt fra Tuchman (1978) og hentyder til, at nyheder er sociale konstruktioner af virkeligheden. Journalister vælger dele af virkeligheden ud og fortæller om disse dele på bestemte måder. Begrebet 'news domestication' er af nyere dato, og hentyder til den proces hvorigennem »journalists sometimes construct foreign news stories in ways which attempt to create links of meaning between the stories and the history, culture, politics, society ect. of the viewers.« (s. 35).

Det analytiske fokus for Tjernström bliver således, hvordan EU konstrueres i de udvalgte aviser og især, hvordan den enkelte avis' binding til den nationale kontekst kan virke begrænsende for konstruktionen af en europæisk offentlighed. Afhandlingens hovedvægt ligger imidlertid ikke på det teoretiske, men på det empiriske. Først undersøger Tjernström, hvordan EU i bred forstand beskrives i udvalgte måneder af 1993 og 1996. Herefter følger 3 nærstudier af henholdsvis EU's udenrigspolitik, miljøpolitik og den økonomisk monetære union.

Som udgangspunkt for en komparativ analyse er der især én ting, der er værd at hæfte sig ved, når det gælder de udvalgte lande og tidsperioder. I 1993 var Danmark det eneste af de fire undersøgte lande, der var medlem af EU (og havde været det siden 1/1-1973). I 1996 stod Norge stadig uden for EU, mens Sverige og Finland nu havde ét års medlemskab på bagen. Det virker umiddelbart åbenlyst, at en så afgørende forskel mellem Dan-